

Gwara ślesińska.

Napisał

Witold Pracki.

Przed kilku laty, przebywając pewien czas w okolicy miasteczka Ślesina, spisałem nieco właściwości gwarowych, które tu podaje. Spostrzeżenia te pochodzą z samego miasta Ślesina i wiosek okolicznych: Półwieska starego, Półwieska nowego, Półwieska lubstowskiego, Kolebek, Przywłoki, Żółwina, Ostrowów, Szyszyna, Wymiślina i Sarnowa.

Ślesin wraz ze wspomnianymi wioskami leży w Kujawach borowych, o półtrzeciej mili na północ od Konina.

Mowa tej okolicy należy do gwary południowo - kujawskiej.

Kilka opowiadań z dalszych miejscowości tej okolicy podała Wisła w t. XVII., 71—85 i 445—449.

Sam lud tutejszy utrzymuje, że „u nos mówiom krótko“. Oczywiście mają inne gwary w pogardzie.

Dźwięki tej gwary oddaje się z pewnemi modyfikacyami pisownią zwyczajną, przez co niektóre drobne odcienia wymawiania lub indywidualne różnice w artykulacji nie zostały należycie uwidocznione. Artykulacja wogóle taka, jak w wymowie warszawskiej, ale końcowe zgłoski wydatnie przeciągają, przy

tem, jak zwykle obecnie, o jednolitości gwary nawet w obrębie jednej wsi i jednej rodziny nie może być mowy ¹⁾).

Przytem miło mi podziękować Drowi Kazimierzowi Nitschowi za łaskawe przejrzanie rękopisu i zwrócenie mi na niejedną usterkę uwagi.

F o n e t y k a.

Transkrypcya.

§. 1. Pełnogłoski.

a: otwarte gardłowe.

á: *a* pochylone (ścieśnione) = *o*: choć, zależnie od indywidualnej wymowy, skali głosu, tempa i wyrazistości artykulacji; sporadycznie występuje *á*, jako długie i więcej otwarte *o*.

e: otwarte palatalne *e*; nosowe *ę*.

é: *e* ścieśnione w pozycjach przed i po akcentowanych przechodzi w *y*, a po palatalnych spółgłoskach w *i*.

Istniejącej w tutejszej wymowie odmiany ścieśnionego *é*, reprezentującego dawniejsze *y*, *i* lub *ъ* (te = ty, reba, renek, rebak, sen i tak piszą stale mało w piśmie wyćwiczeni: kochany senu, albo nawet senu, bestry) osobnym znakiem oznaczać się nie będzie.

i: otwarte, palatalne *i*: idzie, igła, imie (jimie), wiskać.

j: otwarte, palatalne, półsamogłoskowe *i*.

o: otwarte, gardłowe *o*; nosowe *ą*.

ó: pochylone *o*, właściwie nie różniące się od *u* w kura: skóra.

u: otwarte, gardłowe *u*.

---

¹⁾ Z poglądem tym Redakcja z tą uwagą się godzi, że w każdej gwarze, jak w każdym języku mogą być u różnych indywidualów pewne odcienia w wymawianiu pewnych dźwięków, w używaniu pewnych form, zwrotów mowy, mimo to wszakże tak każda gwara, jak i każdy język nie przestaje być jednolitą indywidualnością, o ustalonych, sobie właściwych, wybitnych znamionach.

Nosowe dźwięki, jak zwykle, zależne są od natury następujących spółgłosek i rzadko, aby występowały samodzielnie, bo zawsze prawie w połączeniu z półgłoskami *n* lub *m*.

§. 2. Spółgłoski.

ł właściwie u niektórych osób tylko spirant wargowy, choć nie tak wybitny, jak w gwarach małopolskich, południowych: na uugach, póuzuotek, uódka (łódka).

§. 3. Niektóre znaki.

Akcent oznacza się przez ` gdzie leży nie na przedostatniej zgłosce.

- oznacza przynależność fonetyczną dwóch lub więcej słów.

n — spółgłoska nosowa.

Porównanie pełnogłosek ślesieńskich z ogólnopolskimi.

§. 4. a.

aj = ej, ale nie w rzeczownikach: bodej, tutej, wczorej, gádej, dej kupej, biegej, gwizdej, ale kaj — o miejscu: kaj idziesz? taj ta ino i t. d.)

a: alternuje z (*i*) *ą* w wyrazie przemiąknąć (przemakać).

W miejscown. Im. rzeczownika lato występuje *e*: ociec w latach beł. W innych przypadkach tego nie spotkałem ¹⁾.

an = *en*: sęńdác.

a przechodzi w *u* w zaim. kuźden ²⁾,

an = *on*: Ján, pán, stán, zbán, barán, bocián ze słabym odcieniem nosowym (epigraf. bociąńów).

¹⁾ W latach, bo niegdyś mówiło się w leciech. *Uwaga Redakcyi.*

²⁾ kuźden = kóźden = koźden = kážden. Podobnie w tej samej gwarze zumek = zómek = zomek = zámek, *Uwaga Redakcyi.*

am = *um*: *mum*, ale *mámy*, *gádum*,
zumek, *łumać* — *łumalim*,
łumališta, *łumej*, ale mówią też *zomek*, *zomczyško*.
a zjawia się w wyrazie *wuja* (*wuj*).

§. 5. á.

á = *o* jak wyżej zanotowano, występując w poniżej wymienionych kategoriach:

I. z kontrakcyi:

1. *êja* w *á*: *dziác* (każ-dziáła), *siác*, *grzác*, *wjác*, *šmiác*, *láć*; w formach pochodnych *siáł*, *siáli*, *siánie*, *wiáł*, *wiáli*, *wiánie*.

2. *oa* i *oja*, np. w *Ján* i w mianowniku pojed. dekl. przym.: *silná*, *chorá*, *dobrá*, *głodná*, *drobná*, *taká*, *drugá*, *czwártá*, *piántá* i podług nich w rzeczownikach pochodzenia przmiotnikowego: *wójtowá* (żona wójta), *braciná* (bratowá), *mąndraliná* i również w nazwiskach żeńskich: *Cieplá*, *Moléndzina*, *Kwarciná*, *Kańczużeská*.

3. *ija* w mianowniku rzeczowników zbiorowych męskich typu: *braciá*, *kawalirzá*, *šansiedziá*, *sołtysiá*, *Szwedziá*.

W mian. rzecz. żeńsk.: *przędzá*, *wieżá*, *wuodzá*, *uolá* (*wola*), *burzá*, *pracá*, *kuźniá*, *stajniá* i w przyswojonych na *yja* i *ija*: *procesyjá*, *bestyjá*, ale *šwica*, *duša*, *zimia*, *drdza* (*rdza*).

W dopeł. l. pojed. rzecz. nij. na *ije*: *zbawiniá*, *piciá*, *myciá*, *žyciá*, *kázaniá*, *zielá*, *zbožá*, *praniá*.

4. *aje*: *mász*, *má*, *máta*, *dász*, *dá*, *dáta*, *špiwá*, *trzymá*, *gádá*, *zamiátá*, *šlizgá*, *kupá*, (*kupuje*). Słowo *ma*, jak zwykle w znaczeniu nieosobowem, ma *a* otwarte: *nima pási* (*paszy*).

II. Nie z kontrakcyi:

1. W tematach: *pára* (przy ty *párzy kuoni*), *strážá*, *po-tráv*, *tráva*, *pácirz*, *biály*, *pták*, *pál*, *cál*, *czárny*, *czwártý*,

sár (saren — kozieł), dáwno, pách (zgr. pas), gára (gardło), ápno (wapno), gwiazda, grád, kázać, práwda, kármić (łaniá gu kármiła), szezáv, drzázgownik; w obcych: sálá, uága (waga).

2. Przed sufiksami: — *ek*, — *ka*, — *ki*: piásyszek, gár-czek, pijávka, nogávka (oba dźwięki fonetycznie równe), zá-gávka (pokrzywa), cáłki, cáłká, gápka, czápka, łávka, ale babka, stárek, dziadek.

3. W słowach częstotliwych: látać, pásać, zamiátać ¹⁾ i pochodzących od nich rzeczow. słownych: látanie, pásanie, zamiátanie.

4. W sufiksach: *ak*: dzirzák (u cepów), Kujawiák, cho-ják, szablák (fasola), śwyniák, chłopczák, bydlák, wisielák, zry-bák, dziadák;

— *al*: koál (kował — oba dźwięki fonet. jednakowe) fornál;

— *an*. kaftán, foczmán, także foczmun, barchán; *aj* czu-báj, ratáj, kurzáj; — *at*: dukát; *alek*; chłopálek; — *arz*: chmi-lárz, owczárz, smolárz, pikárz, balczárz, rymárz, stolárz, pisárz, lamyntárz, smyntárz, gospodárz, zábobuniárz; z tych jedne mają *á* przez całą odmianę, jak chmilárz, stolárz, inne, jak: pi-sárz, pikárz mają *á* tylko w 1 pp, lp.

— *as*: chłopás.

5. W prefiksach *na* (*no*): náspa, náremnica, náród, ná-reńcz, náczelstwo, náczelnik, nápotkać ²⁾, náleżeć, nánść (zna-leść);

za: zábawa, zápowiedź, zádrość, zádatek, zápach, záplo-tek, zágata, zánózka, (zanoi za przy jarzmie).

6. W imiesł. dáł, ale dała, brál, miál, jád.

7. W dopełn. rzecz. lm. cas.: ze stárech cás.

---

¹⁾ W innych gwarach stale: zamiatać, zamiatanie, nie zamiátać, za-miátanie. Redak.

²⁾ W innych gwarach stale: napotkać. Redak.

§. 6. *q*.

Wyrazy, występujące w jęz. książkowym z *q* mają zamiast *q* — *qm* albo *om* lub *qn* (*on*), ale nosowość tego *q* jest słaba, występując : 1) w narz. ż. : głowom, matkom, duszom, czárnom krowom ; 2) w biern. rzecz. żeńsk. na — *ja* (*á*), — *i* : kuźniom, pásiom, ładnom sukniom, paniom, 3) w 3 osob. Im. czasowników : jadom, wiezom, patrzom.

on lub *qn* : wonży, ornońć, na bajonku.

Literack. *ja* odpowiada śles. *ja* : jadro, jadrzyć.

W imiesł. na — *qł*, *ęła* i t. d. ginie *q* : wzion, ścion, wzieni, ścieni.

Ogól.-pol. *q* odpowiada śleś. *ę* w wyrazie : skęmpiec i w dopeł. rząd : podatki do rzędu.

§. 7. *ę*.

Ogólnopolskie *ę* w wyrazie szczęście odpowiada tutajszemu *e* : szczęście, szczęśliwy, (*j*) *e* = *in* : dziewińć, dziesińć, pińć.

Każde *ę*, kończące wyraz, przechodzi w *e* : matke, krowe, me cie, sie, byde, (bydziesz, bydzie) niese, wiede, plete, pude (*u*), maźne, puynie, r-źne, pomne (pamiętam), suje (sytać), zebuje (zezuć), myle, brunie (bronić) uumie. W imiesłowach słów na — *na* dźwięk *e* jakby poprzedzał nosowy *y* : popłynieli, wymsknyeł.

§. 8. *e*.

1. Ogólnopol. *je*, odpowiada śleś. : a) *ję* (*n*) : jęziuro
b) *ja* : jachać.

2. *e* literac. = *u* : pastur, pasturka, pasturki.

3. *e* przechodzi w *o* : jutrzonka, połny, zapołniony (ta gospodynin zapołnioná wsim), uołnować, bomból.

4. Zamiast (*j*) *e* słyszy słę palatalne *i* : iż, iżák.

5. Końcówce literackiej *ej* odpowiada *y* a po podniebieniowych spółgłoskach *i* : zielony, twardy, żądny, panny, jedny, samy, taki, její, moi, ty, kobity, wonży, bogaci, lepi, baży, námni.

6. Dawne *é* ścieśnione występuje po twardych, jak *y*, po miękkich spółgłoskach, jak *i*: dyszcz — dyszczu, rzyka, brzyg — brzegu, grzych — grzychu, pyrz — pyrzu, chlib — chleba, szczyńniak, czyźnie, czyżynko, licki (lejce), syr, szYROKI, sic (kosić), siczynie, wlic, ale siekli, wlekli, niść, niesom, wirzba, mirzwa (mierzwa), dzir-żák, ślipie, siekira, kiesiń, zwirz, ślidź, dzici, dziwce, d-żywie, zácirka (zácierka), śpiwać, gazyta, zygarek, sidem, mlyć, plić, podyma (u wozu), odym (odejm), pogrzyb — pogrzebu.

7. *en* = po twardych w *yn*, po miękkich w *in*: żyniaty (z listu: Czy Ludwicha (Ludwika) jest żyniato?), żynić: Kaśka sie ożyniła (wyszła za mąż); winiec, ruminiec, sierszyń, kamiń, rzymiń, krzymiń, grzebiń, Cionżyń (wieś), dżyń.

8. *e* występuje jako *a* w przysł.: wcaśni.

§. 9. *i*.

i ginie w wyrazie skra; *i* zastępuje się przez *y* w wyrazie śwynia i pochodnych.

§. 10. *o*.

1. *o* przechodzi w *y* w wyrazie pony (póny).

Zamiast *o* stale występuje *e* w konjugacyi I. 1 osoba lpój., 3 osoba lm. i w imiesłowie przeszłym czynnym na — *ł*, *ż* i *ni*.: plete, pletom, pletła-o, gniete, gnietom, gnietła, gnietło; wiede, wiedom, wiedła, wiedło; biere bierom; piere, pierom i t. d. i w rzecz.: mietła, wiesło, piesnaczka, wiesna, zwiesny; w przymiotniku: brzezowy.

2. Stale mówią: skarupa.

3. W dekl. przymiotników zaimkowej w D. rodz. męskiem i nij. i w B. m. licz. pojed. *o* w końcówce *ego*, zmienia się na *u*: *igu*: dobrygu, chorygu, bogatygu, połnygu, tygu, moigu.

4. *on* = w *ón* równe *un*: pogón (pogoń, z niezmiękczo-nem) uskrómić, pómóc — pómoge, — pómóg, japóniec, kóń, bruń, brunić (żeby mogli sie ubrunić). Brónek, ón, óna, ónygu, gónić, zwónić, tón albo tónia, tunąńć, dó nich, dó mnie, żóna.

§. 11. *u*.

1. Wymawiają : syrowy, znowy, piaston i piastonka, jugo (przednia poprzeczka u sanek).

2. *u* ginie w : námyśnie, póunie, przypo-unie.

3. *un* w przyswojonych, jak powszechnie w gwarach = on : obrachonek, gatonek, frasonek i sprawonek.

§. 12. *ó*.

Stale mówią podwyrze, podwyrzowy, podwyrzyce (podwórza).

§. 13. *y*.

1. Zamiast *y* słyhać *e* lub dźwięk zbliżony, choć nieco ciemniejszy od *e* zwyczajnego polskiego w wyrazach : sen, bestry, jak wyżej omówiono.

2. *e* istnieje w wyrazie szejja, ale mówią też i szyja.

Spółgłoski.

§. 14. Wargowe *p*, *b*, *w*, *m*.

Na początku wyrazów nie spotyka się *w* wyrazach : stonżka, szak (wszak : Ociec umarł — szak ?)

2. W nagłosie i śródosłowiu zastępują pierwotne *o* lub *uo* mniej więcej dłużeniem *o* lub *uo* poprzedzonym subtelną, czasem mniej lub więcej uchwytną wargowością : uóz — uoza, uół — uoła, ódka, uódeczka, uódz — odza, uojsko, uoda, odzić, nie-uód — nie-uoda, kóál, póóz — po-oza, dzie-ucha, zá-ołá-a, nawet ápno, uodárz. Bez (a nie przez) uódarzowy opowiedzy, uódarka. Po spółgłoskach w wyrazach : góźdz — goździa, chójka, ale dwór, dwójka, a już na północ od tej gwary występuje forma wóldárz, wóldarczónka i t. d.

3. Mówią stale wiskać, obznajmić, obświadczyć, ale łyskać i pochodne : łyskawica.

4. *f* zastępuje się przez *ch*: w *nachta*.

5. *m* niema w śródosłowie *truna* i w wygłosie *katechiz*, a także w *ta*, *sa*, zamiast *tam*, *sam*.

§. 15. Zębowne *t*, *d*, *s*, *z*, *n*.

Na miejsce *t* występuje *ć* w *zaćwirdzić*; pozostało *t* w: *otłóg* — *otłogu*, *otmiana*.

Opuszczają *t* w: *słuc*, *słukła*, *rozpuśnik*. *t* zjawia się w: *uont*: *uont my z pola!*

Co do *d*: mówią *lá boga*, *przyizny*, *garło*, *cotku* (*co ducha*), *gwiznońć*, *zradzić*, *ozywać się*, *ozwanie*, *ozwał się*, a także *póunie*, *ale mglić*, *mglelim*, *mglał*.

s zostaje zmiękczone w *sionżyń*, *siong*, *sionga*, *śrybło*.

Mówią *rostfijać* (*rozwijając*), *ostwarty*.

s nie występuje w następujących przymiotnikach z sufiksem ogólnopol. — *isty*: *krwity*, *fáldzity*, *pyrzaty*, *monczyty*, *roz-wiesity*, *rozłożyty*, *krościaty*, *głowiaty*, *kráciaty*, *wpadzito*, *ale ognisty*. Dawne *s* istnieje w *słozyc*, *smyśny*, *ślaz*, *ślazić*.

Mówią *ządrosny*, *ządrość*, *ostać*.

n występuje w wyrazach *niedwáb*, *niedwábny*, *skorno* (*skorno świt ołać rabiате*), a podwajająco spotyka się w *skó-rzanny*, *rumiánny*, *wiślanny*.

n nie występuje w *zaticmiać* (*zaciemniać*), a w dopełniaczu i innych przypadkach, oprócz mianownika, w: *garku*, *garca*.

§. 16. *sz*, *ż*, *ś*, *ź*, *cz*, *dź*.

Spółgłoski *sz*, *ż*, *cz*, *dź* wymawiają się, jak w języku ogólnopolskim, bez sakania, a więc: *leszcz*, *pszenica*, *bonczywie*, *szyba*, *kokoszka*, *szopa*, *czápa*, *káczur*, *czyrznie*, (*czyźnie*), *szczur*, *żywy*, *żebro* i t. d. W postaci mazowieckiej ukazuje się *cas* i pochodne od niego. Jak wogóle w gwarach mówią: *zielazo*, *zielazny*, *ślim*, *grzyśnik*, *różnica*.

cz przeszło w *ś* w: *śtyry*, *śterdzieści*, ale jak powszechnie, *czwárty*. Godna uwagi forma *r-źniwa* z *r* sonantycznym.

Mówią *prek* zamiast *precz*.

§. c, dz.

Czasownik lecić ma w czas. teraźn. formę letę i w pochodnych polete, zaletę, doletę, letoncy.

Grupę *dzw* wymawiają, jak *zw*: zwón, zwónić, zbán.

Mówią: ptastwo, bogastwo, łajdastwo.

§. 18. *k, g, ch h.*

Mówią: chto albo też i: fto (kto), dochtór, chłopot, nicht i odwrotnie: pkła, pkać, kszón (chrzan).

Chanka (Anka — Anna).

W wygłosie dodają *k*: znowyk, pónyk (pono) jeszczyk, dopiryk, wte dyk.

Mówią, jak zwykle, w gwarach: miętki, letki.

ch ginie w: tórz (tchórz) — torza.

k zastępuje ogólnie pol. *ch* w: koszcza (equisetum).

Dodaniem *ch* otrzymują zgrubiałe formy: piách, wielchny, pách, (poch, pas).

§. 19. *l, ł, r, rz.*

W imiesł. przeszł. czyn. konj. I. nie wymawiają:

ł: niós, wiód, wióz, rzyk, szed, sik, cik, wzion, ścion, wzieni, ścieni;

l: niema w: abo; *ł* w: udawić;

r: ginie w przyimku roz, złożonym z czasownikami: ozgniwać, ozgrzać, ozbić i t. d.

rz: zastępuje się przez *r*: rnońć i pochodne; zrucieć; trcina albo trzcina;

rz: wymawiają, jak *ż* lub *sz*: kuchárz, stolárz, ślusárz, wirzch, a grupy: *rs, rsz, rz* zwały się w jeden dźwięk: waszta, nąpasztek, mażnońć, zmászsz, gászotka.

ł: zmieniło się na *r*: roskót.

§. 20. *j*.

j: nie występuje w mian. ociec; *j* zjawia się w nagłosie: jużdeczka, jucho, Im. juszy, jaż, Jaguchna.

j: ginie w cel. zaim. mu, ale zjawia się w: sujnońć, zasujnyel, pude, przyde, przyć, nánđe, skryme, przynámni.

Zamiast *j* zjawia się *ń* w uńść (ujść), nánść, znánđdziecie.

§. 21. Niemiękczenie spółgłosek.

Niemiękczenie spółgłosek spotyka się w: odpowiedz (odpowiedz), odpowiedzano, kładzono, kładzony (a nie kładziony) plecony, przędzony, kradzony, wiezony, najdzony.

§. 22. Fonetyka międzywyrazowa.

Spółgłoski bezdźwięczne zamieniają na dźwięczne przed samogłoską lub spółgłoską dźwięczną: pigem (piekłem), sigem (siekłem, kosilem), wligem, sługem, pazem (epigraficznie: Nie muf, że ja zinyimi przy (psy) pazym), jezdym, jezdeś, („jezdym zdrów i żyw. Bo jezdeźmy daleko jeno drugiego“ — epigraf.) naż rebák (nasz rybak) i w modlitwie „zanazrany“ (za nas rany).

§. 23. Metateza.

Grupa spółgłoskowa — *rsć* odpowiada śleś. — *stsz*: piestszyń, piestrzónek;

grupie *zż* odpowiada *zdż*: zdżar, zdżarli.

ć asymiluje do następnej zgłoski *tszetszew* (cietrzew);

ilś zastępuje się przez *luś*: pluśnią (pilśnia); zamiast grupy spółgł. *drg.* używają *grd*: ogrdób, ogrdóbiany, ogrdóbić (książk. u Cygańskiego: „siatki podrgubne, jakim sposobem mają być narządzone“); *rdz* — odpowiada *d-ż*: d-żenny, d-żyń, lub dż-dżyń.

§. 24. Skrócenia fonetyczne.

Oprócz już wyżej wspomnianych wyrazów uproszczają następujące: trza, człek, podzieć, paďá (powiada, podziąłem, świątko, zará (zaraz).

§. 25. Akcent.

Akcent wogóle, jak w języku książkowym, na przedostatniej zgłosce: przècie my obrywàmy. Wèj ta sièdzi (mieszka).

Jężeli wyraz łączy się z następującym enklitycznie, wtedy pierwszy ma przycisk na ostatniej zgłosce: Wzienà-gu. Pro-si-gu. Pokáz-my-gu. Zaczeni sie kłócić. Odwiozèm-gu. Za-grej-nò-my. I nimà-gu. Wzièno-sie. Przyini-gu. Napił sie. Dà-wajom - my. Przysłuchujè sie. Złapàł-sie drzywiècià. Dejtà-my. Spotyka tù-sie. Przyrzy sie. Oglàndà-sie. Nie bierz tà-sie. Nie bili-me. Nózèm-nań zdżino. A pomimo tego na pierwszej sylabie w wyrazach trzy i więcej zgłoskowych spotykałem akcent: pàlica (D. lp. palic = palec), zùmczysko, kòcywie, nièdziela, korzynie, klèpisko, dzièuszka, nòmolny, nàbożny i w czasownikach: skàkajom, stòjała, bòjała. Na ostatniej sylabie zwykle występuje akcent w wołaczu: ocièc, Leòn, Marynià, Jozièk, ujù i wczas.: zachòdź.

§. 26. Przeciąganie wygłosu wyrazów.

Przeciąganie pełnogłosek, osobiwie ostatnich, w zdaniach fonetycznych spotyka się u starszych ludzi i sąsiedzi Kujawiacy północni jako szczególną właściwość tutejszej gwary podają owo przeciąganie. Przykłady: Kaj pyrka leży. Pódź-sa-do nogi. Słyszysz, dej - nożá. Chodź - na - oziminè. Chto-my-koże-zbirác. Manià chodź-ino-chodź. Dzie-ty-idziész. Tak pomalu wyrývász. Je-sa-múm (mam to tutaj). Tak, jes-tá. By-my-ta-nie-zapłaciłi. Zdè-nocy-szukác. Ody na-umycie przyniesè.

Morfologia.

§. 27. Rzeczownik.

Narzęd. Im. od liść — liścioma: rępka, noga w N. l. pod rępkością, nogomością, ale tylko w tych wyrazach słyssałem.

Nie spotyka się zmięczenia w Narzęd. Im. rzecz. i przym. z końcówkami — emi (ymi), — ami: z ojcami, kuniami, chłopami, gościami, jabkami, zębami, paniami, dobrymi, tanymi.

Do lp. pász — pási; ogier — ogra:

Czyżnie w mian. Im. (podwójnej) czyżnią.

Cel. od chłopol — chłopelowi, ale kołowi.

D. Im. sosna — sosien.

Miejscow. od pára — párzy: przy ty párzy kuni.

Spotkałem dzici wcale nie odmieniane: a każ dział? — A tom dał dzici. — Więc biegej z dzici.

Cel. Im. brat — bratom (Bo ja zem dość wykładał i pomogął siostrom i bratom).

Narz. dekl. II. ma także końcówkę *y* przed świenty, przed gody.

Mianownik Im. sicie (sieci).

B. Im. dekl. żeńsk z końc. *a* ma zakończenie ów — prosili sługów.

§. 28. Przymiotnik.

Zakończenie D. C. M. lp. przymiotników i zaimków rodz. *ż*, *ej* przechodzi w — *y* lub — *i*: dobry, dzewiany, tani, samy, moi, naszy, ni, ty, óny.

Stale używają formy rzeczowej: te dobre chłopcy, te dobre ludzie.

Książk. *y* śleś. *e* w narzęd. lp. *m.*: chorém, złém, (i z listu: Boże, zmiłuj się nad demną bidnem człowiekiem). Pański — panów, panowe, panowygú, panowymu, panowym.

y książ. w dopeł. Im. = *e*: krewnech, znajomech, dobrech.

Stopień wyższy przym. jak wogóle w W. Polsce, tworzy się, dodając końcówkę — *ejszy*: gładciejszy, taniejszy, letciejszy,

miętciejszy, liszejszy (lichy), ale od mały w lm. maniejsi: som duzi, som i maniejsi.

Służący w lm. służąnci.

§. 29. Z a i m e k.

Zaimek osobowy já w C. l. p. my w B. me lub mie; Wołącz od ty-te. W N. lm. niema zmiękczenia, a więc namy, wamy, temy, ónemy, niemy, mojemy. Zaim. wskaz: ji, je, ma w D. i B. lp. jegu, albo gó (gu). To gu często w używaniu i kładzie się na początku zdania: gu ta na ozie bili, gu ta nie widzieli. D. i C. dla ż. jeji w lm. jejich.

Nicht ma w D., B. lp. nikóg (nikuk): nimám nikuk. Wsio w N. wsim.

Powszechna forma za-sie: A wum za-sie (nic wam do tego).

§. 30. L i c z e b n i k.

Dwa w C. N. dla trzech rodzajów: dwiema lub dwima: wám dwima. Trzy: bo má trzy dzieci; w C. trzóm: tym trzóm ludziom.

Jedyn w znaczeniu pewien ma w lm. jedne: jedne ojce (rodzice) mieli szuści sęnow. Pińc ma formę w D., C. i B. piońci: z piońci zágónów dobre pińc miechów pyrek. W N. (dual.) pieńcima. Mówią sidam w D., C. i B. siudmi. Dziesińc w N. dziesińcmi. Štyry, šterdzieści, ale czwárty. Dwanáście ma w D. i B. dwanástu. C. dwanástum. Za dwanástu ludzi robi. Do dwanástu set. Mówią i dwasta i dwieście. Godna uwagi forma: trzy razy dnia.

§. 31. K o n j u g a c y a.

Czas przeszły w lm. z końcówką — *m* ma jednakowe zakończenie dla wszystkich trzech rodzajów: ciąngle sie kłócilim oba.

Konjugacya bezspójkowa: já jezdym (i tak piszą), jezdeš, je (rzadziej jest). My jezdymy lub jezdym, óni som; w l. podw.

jezdyma, jezdešta (z listu: zdrowi są my wszyscy i są my wszystkie (mężczyźni i niewiasty) w dobry zgodzie.

Cz. przyszły byde, bydziesz, bydzie, bydziem, bydziema (bydzima), bydzieta, bydom. Cz. prz. byłem lub bełem w lm. dla wszystk. rodz. bylim. My kobity bylim. Aoryst. forma — byk: tak-byk my pošli.

Jim, jisz, ji, jimy, jita, jedzom, jidzta, jádeś, jád: usiad i pojád.

Dáwej, dáta, dejta, dej, dalim: wám tam dalim sznur.

Wim, wiedzał a imieśl. przeszył. biern. wiedzany, powiedzany: Żeby powiedziano.

Wziońść, wzionem, wzina, weźnij.

§. 32. Konjugacya I.

1-a os. lm. kończy się na *m*: pleciem, gniciem, jedziem, idziem. Jako niewłaściwość końcówki — *my* sami przytaczają: *my-szyjemy*, zamiast nie dopuszczającej dwuznaczników: *my szyjem*.

Czas. przyjść — przyńde, zańde, uńde, uszła (uciekła), odyńść, wyńdom; w rozkaz. przyńdzi, wyńdzi; nąńde, nąńdła: jużes gu nąńdła, znajdźony: szczezula nie kce zyńść.

Póść, póde, pódzie, pódóm, pódź, pódziem, pódźma, albo pódzioma, pódźta.

Zaczońć, zaczyni. Niese — niesom: wiede — wiedom; biere — bierze — bierom.

Ciekawsze formy czasu przeszłego: zrózem, niózem, nalázem, sigem, sigeś, urozem, zewligem, mógem, mógeś.

Imieśl. przeszył. czynnny z tematem, zakończonym na spółgłoskę, traci *ł*: niós, pas, gryz, kład.

Rozk. od wyjońć — wyjm; odjonć — odym, w czasie przyszł. odyme.

Czas. gorzyć ma w 3 os. lp. gora; jest i pogorzyć.

§. 33. Konjugacya II.

Czas. z osnową, zakończoną w bezokol. przyrostkiem — *no* (*n*), mają w imieśl. przeszłym czynnym — *eł* lub *dokład-*

niej *yeł*: námknyeł, plusnyeł, ornyeł. zabłonknyeł, ciongnyeł, kulnyeł, skáknyeł. Godna uwagi forma imiesł. przeszł. biern. uśmichniony. Leży uśmichnioná.

Mażność (mar-znać) ma formy: maźne, maźniesz, maźniem, maźli, maźnijta, smášš (tu š występuje silniej w wygłosie) zmaźła, zmaźło.

Czas. zaśmiargność — zaśmiarg, zaśmiargła; wymskność, wymskła; wilgność — wilg: but-my zawilg. Wykrzykność — wykrzykła.

ł znika w imiesł. przeszł, czyn z przyr.-ną w bezokol.: blád, krád, blád.

§. 34. Konjugacja III.

Imiesł. przeszły bier od czasow. przywionzać — przywionzały w znaczeniu oddany (tak piszą też: przywionzały sen), gdy przywionzały (czem do czego). Słowo piác tylko o pianiu koguta lub brzydkiem śpiewie.

Słowa plić, mlić mają formy zachod. gwar.: myle — mylesz, mylom, myl, imiesł. przeszł. czyn. mył albo meł, rzecz. słow. myłynie; pyle, peł, pyłynie, pylony.

§. 55. Konjugacja IV.

Czasow. stępic (stępic) w czas. ter. stępie, stępiem, stępita, w rozkazń. stęp, dual. stępma, stępta; imiesł. przeszł. czyn. stępił — stępilim, stępiony.

Częstotliwe rábiać — robiął: czasownik świcić, świcieli.

słowo myślić — myślinie — myślency (pisem.: A jak nie, to sie skupy rozeńdziem niewiela myślency).

§. 36. Konjugacja V.

Rozkazń. biegej ma skróconą formę biegá, ale tylko w nawiązaniu zwierząt.

Czasow. przyjmować ma w czasie terażń. w 3 os. lp. przyjma: Pani przyjma.

Kupać odmienia się kupám, kupász, kupá, kupáma, kupáta, kupáj, (kupejmo) Imiesł. przeszły czynny kupął, — *a*, — *o*, kupalim, im. przeszł. bierny: kupany. Uciekać — uciekajmo.

Słowo grávać czasuje się: grávám, grávász, grává, cz. gráválem, gráváłeś, grávął, gráválim, gráválista, gráváli: sukniom dałam na organ, żeby ładnie grávały. Pśń. im. przeszły biern. grávany. Prać-prá: ozimina wyprá.

Czas. płakać ma w 3. os. czas. terazń. płakajom; od strugać — strugajom albo strugom; od ssać — ssajom.

Słowo bojić się, ma stale formy: bojął, bojálem, bojáta; od stoić — stojął: stojáta w komotry.

§. 37. Spójnik, przysłówek.

Forma *jeżeli* w skróconej formie brzmi: żeli, żelić, żeliśmy. Żeli my tygu nie dász. Bo żeli mu nie dum, to mu nie wezne. Przed każdym słowem czy zwrotem używają *ino*, odpowiadające grasującemu w piśmiennictwie *jeno*. Ino sie wzion i poszed. Również często używa się *ady*: *ady* my gadał.

Sa = tu. Sa tu! Sa je (tu jest). Wej sa gu, (widzisz go, jaki mądry).

W przysłówku pochodzenia przymiotnikowego przeważają, jak w staropolskim, z zakończeniem na — *o*: spokojno, podło, pogodno, sładno, zbyteczno.

II.

SŁOWNIK.

Uwaga: Wyrazy porównano do końca lit. **P.** ze słownikiem Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwieckiego, a dalsze ze słownikiem wileńskim.

A

Abyk, ab + k. — Abyk my pośli.

Alamentnica, dożywotniczka.

Aleć, — Kaj jom podzieje, aleć olá boská.

Anilucha, ż., lm. *y*, jemiola, Viscum album L.

Aś, aś ty me sie jena. Pśń.

B

- B a b á k (babak), snopek targanej słomy do poszywania dachu służący.
- B a d u r a ć s i e (badurać się), guzdrać się.
- B a d u r a n i e, czynność badurać się.
- B a j o n k, bałyk. — Chodzi na bajonku.
- B a l c á r z, belczarz, robiący belki, cieśla leśny.
- B a r a n i á k, *a*, lm. *i* (baraniak), roślina wodna, *Hippuris vulgaris* L.
- B ę m b c z u c h, bębenek rybaki, mały węcierz. Ryb.
- B i c z y c h o, *a*, *zgr.*, biczysko.
- B l a c z y t y, czysty, niezarośły. — Blaczyte brzegi.
- B l a k, czyste niezarośnięte miejsce na wodzie.
- B l a k o t a ć, szczekać, ujadąć. — Pies blakoce.
- B l a k o t a n i e, szczekanie (psa).
- B l u ż n y, *a*, *e*, — Umim wesołe pieśni i blużne. S. war. ma jako wyraz +.
- B ł o n a w a, lm. *y*, łąka rozległa, torfowa błoń.
- B ł y s k á w k a (błyskawka), rybka blaszana, świecąca, służąca na zanętę na ryby u wędek.
- B o c h y n i á r k a, robotnica wędrowna.
- B o c h y n i á r z, bocheniarz.
- B o l e c h a, pog. pastuch.
- B o l n o Ń ć, balnąć, palnąć, uderzyć. — Jak bolnie się w te babe u nieoda.
- B o m b e k, bąmbek (bębek), jagoda kartofli.
- B o n i a r, *a*, m., lm. *y*, roślina *Nymphaea alba* L., częste nazwisko rodowe na Kujawach.
- B o r ó w i e, borówki, zbiorowisko roślinne borówek, *accinium vitis idaea* L.
- B o m b n o Ń ć, bąmbnąć, uderzyć, palnąć. — Jak bombnie kijem w okno.
- B o m b ó l, bombál, bąbel. — Życie, to je bomból na uodzie.
- B ó l e - o c z y, rośl. *Caltha palustris* L. — E. Majewski ma taraxacum za Cieszyńskim.
- B r a m u c h n a, brama, zdrob.
- B r a ż n y, *a*, *e*, wywarowy z brahy.
- B r a ż n e p ł ó t n o, zdatne do cedzenia, fasowania cieczy. Sit.
- B r w i á (brwia), lm. brwie brew.
- B r z ó s t, kora cienka na brzozie, używana do wyrobu dziegciu lub na lekarstwo. Por. brzosta, brzóstwo.
- B u r t n i k, snopek z targanej słomy do poszywania dachu nad okapem.

Bu s z k a, zdr. bucha, długa
sukmana.
By s t r y, *a, e*, jasny, czysty.
uOda bystrá. Niebo bystre.
Bz d r ę z n y, bzdregowy, przy-
miotnik od nazwy ryby
b z d r ę g i.

C

C e r e g ł o, cyrograf.
Ch l i w n i k, pog. chlew.
Ch m i n, m. huragan, burza.
Taki chmin.
C h o j, okrzyk: aj.
C h o j á s z e k, chojaszek, cho-
jaczek, mała sosenka.
C h o j n o w y, choinowy. —
Drzewo chojnowe.
C h o p e m, pusto, — Cho-
pem stał kościół stary.
C h o r c h o n, lm. *y*, plwo-
cina.
C h o t j, wołanie poganiające
na konie. — Chotj, chotj
siwe!
C h ó j e c z k a zdr. sosenka,
sadzanka sosnowa.
C h t ó r n y, który. — Chtór-
nyby me chciał?
C h u d á j, *a*, lm. *e*, chudaj
kapiszon od burki lub o-
dzienia.
C h y ż y, Jerzy, imię. — I
włoz tygó Chyżygó poper-
kotął śmietanom.
C i u ł a n i e, czynność ciuć.
C ł o t a, zdrowie. — Jak moja
cłota.

C o t k u, prz. co tchu, co
duchu.
C z ł e c y c a, człowieczyca. —
O, to nie człowiek, ino
człowieczyca. Z bajki.
C z o r g a ć s i e, czołgać się. —
Czorganie, cz. czorgać. —
Słyszy jakieś czorganie.
C z u b á j (czubaj), kołtuniarz,
człowiek z rozczochranymi,
dużymi włosami.
C z y r n i a w y, czarniawy —
czyrznie się, czernić —
W czápce baży się człek
czyrzni w nocy.
C z y r z n i n i e, cz. czyrznić.
C z y r n i o w y, cierniowy.
C z y r z y n k o, mały krza-
czek cierniowy. — Włoz
pies w czyrzyńko.

D

D ł ó t u s z k o, dłóteczo.
D o k u r c z y ć, dokuczyć. —
Głód gó dokurczył. S.
war. ma jako +.
D o l i n i e, miejsce nizinne,
po dolinie.
D o r n a, darna, darnina.
D r e w u s z k o, zdrob. dre-
wienko.
D r - z a, rdza.
D r z á z g a, zob. drzázgo-
wnica.
D r z á z g o w n i c a, cienka
deseczka $\frac{1}{2}$ 1 m. długa,
4—6 cm. szeroka i $\frac{1}{2}$ cm.
gruba, przywiązywana do
potaki przy klepach i in-

nych sieciach ruchomych dla straszenia ryb.

Drzázquezownik, 1) zob. drzázquezownica. Ryb. 2) z drzázquezownicami.

Drzyń (d-żyń), m. twarde drzewa w przeciwstawieniu do bilu.

Drzywie, d-żywie, drzewią, drzewo nieduże, rosnące. — Więc zašli pod jedno d-żywie.

Drzywiencie, zdrob. od dzywie, drzeweczko. — Złapał-sie, drzywienciá.

Dudka, ż. rulra.

D-żyn, m. rdzeń.

Dzici, 3 p. p., dziecię.

Dziedziniéc, dwór, pałac. — A miał w boru taki dziedziniéc.

Dzierbolic, męczyć, gryźć. — Jak me coś dzierboli. S. War. ma dzierbolic się.

Dzionka, 1) dniówka. — Chodziłam całe lato na dzionke. 2) Roboła po-dzienna.

Dziudziu, dziec., groch.

F

Fałdzity, fałdzisty.

Firana, firanka. — Bogáč, wej! — Firany má w oknach.

Fłaszuszka, zdr. flaszka.

Folować, wyginać — Folować łuby ná kozłach. Sit.

Fto, kto.

G

Gajány, e, zamknięty, zapowiedziany, zapuszczony. Oda gajoná (woda zarzybiana).

Gáik, płotek na brzegu jeziora, składający się z kilku kołków, wbitych półkolem w ziemię i wplecionych choiną, uszczelnianych perzem, wrzosem dla łapania mrzozszczących się małych rybek.

Gájno a, n, blm. zagrodzenie, sztuczna kępa na dnie jeziora, gajno — Wyciná sie grusze i zatopiá w takim miejscu, gdzie siciom ciongnáć nimożna, uwada je jako i na to chojny kupa, a w jesini mrzywki wirzchujom i objiżdzá sie wontonamy i wjedzie sie w środek i wystraszy sie kijem i zbiro-sie. Por. rusk. gajno, łóżyisko zwierza (sobola).

Gápiór a, lm. y (gapior) drobna gałázka, którą (gapy) ptaki noszą na gniazda. — Takie gápiory zbierali po boru.

Gápká, zdr. gapa.

Gára, gara, gardziel. — Drze sie, mało mu gára nie penknie.

Gonsiák, gąsiak, młode gąsie.

- G o n s k a, kwiat u bóniara,
Nymphaea alba L.
- G ę s t k a, sieć z bardzo dro-
bnemi okami na małe ry-
bki.
- G i d y j á, gidya, kobieta, męż-
czyzna wysoki a niezgra-
bny.
- G i r k a, nóżka.
- G ł u c h, a, lm. y, ryba sto-
jąca pod lodem, ogłuszona
przez uderzenie kijem
w lód.
- (Na) g ł u c h y, c h o d z i ć
na głuchy, ogłuszanie upa-
trzonych a stojących pod
wodą ryb przez bicie pał-
kami w lód. Ryb.
- G ł u ż y n i e, głużenie, ciche
grakanie, mruczenie. — Sły-
szy kruków głużynie. S. war.
ma służyć.
- G o ł a t y, a, e, goły. — Go-
łaty wanton, składający się
tylko z jadra
- G o ł a ż n i á (gołaźnia), duża
przeźródla odkryta, halizna.
— Po tych gołaźniach pa-
zem bydło.
- G o m u ł e c, 2. pp. gomulca,
kij na końcu skrzydła sieci,
do którego przymocowują
się sznury, potaki lub ży-
mki. Inaczej chomulec, ko-
mólec, byczek. Ryb.
- G o m u ł á k, a, lm. i gomul-
lak, rodzaj sieci, składają-
cej się tylko z matni, ale
bez skrzydeł. Ryb.
- G o m u ł, zob. gomulec.
- G o m u ł e k, zdr. gomul.
- G o r z k ó w k a, ryba, olszó-
wka.
- G ó r o w a ć, płynąć pod wo-
dę. — Reba góruje.
- G r á b k i, 1) pozostałe po
sprzęcie zboża ostatki zgra-
bione, 2) ściernisko zgra-
bione.
- G r a k a, 2 p. i, zgr. gra-
czka.
- G r d y ł a, grdyka.
- G r e c h o t, jabłko „zora“.
- G r e c h o t a ć, trzeszczyć
grzechotać.
- G r ę n z i d k o, n., lm. a, grę-
zidłko, żelazko okrągłe lub
kamyczek okrągły, nawle-
kane na podwy sieciowe
spodnie, aby ciągnęły się
do gruntu. Ryb.
- G r o c h o w a c z, potamoget-
ton, roślina.
- G r o c h o w i e c, roślina po-
tamogeton bez rozróżniania
gatunków i odmian.
- G r o n z e k, ciężarek przymo-
cowany do sieci dla jej
obciążenia.
- G u c z á, 2. pp. y, lm. e, gu-
cza, zдроб. guczka, Blicca
björkna Art., podleszczyk,
rus. gustjera. Określił WP.
Sinicyn, prof. uniw. warsz.
— Jak jedyn łapał reby i
krzyknył: — O, wej, jako,
guczá! i zará przewali gu
Guczá.

G z u b n ą ć s i e , wpaść stoczyć. — Gzubła sie do jeziora.

I

I d z i e n i e , chodzenie.

I g ł ą r z , średni szczupak od 20 do 40 ctm. długości. (złapałem tych igłarzów).

I g l i c a , 1) szpilka czyli liść u drzew iglastych. 2) ściółka leśna. — Chodzą do boru iglice grabić.

I ż á k , jeżak, snopek słomy do pokrywania strzechy.

I n h , wołanie na konie.

J

J a d r z y ć , fałdować sieć, ściągać, żeby była wyższą i głębszą toń brała. Ryb.

J a d r z y n i e c z . jadrzyć.

J a ł ó w a , zg. jałówka.

J a r a ć , — á , o ł , drzeć, kopać, grzebać. — Po co tak jarrzesz pantówki.

J a r a n i e , czyn. jarać.

J a r z ę c z k a , wełna wiosenna z młodych owiec.

J a t a , remiza z gałęzi na dnie wody dla ściągania ryb, gajno.

J a r z g i e r , jaskier, ranunculus.

J á j u c h n o , lm. *y*, deminut. jajko.

J u t r z o n k a , jutrzienka.

K

K a c z u s z k a , kwiat u Nuphar luteum L.

K a f ł á k , kaflak, piec kaflowy. — Já napále w tym kaflaku.

K a ł a f u t , płat (śniegu)

K a p e l u ś n i c a , chodząca w kapeluszu. — Jegu siostry tygó przeróbki, to pirsze kapelusznie.

K a p e l u ś n i k , pog. chodzący w kapeluszu.

K á s i o r , kacerz. Ryb.

K á s i o r e k , zdr. kacerz. Ryb.

K a s t r a , sadz, skrzynia większa na ryby. Por. łać. castra, castrum.

K ę ś n i e k ę ś , gdzieniegdzie. Kęśniekęś poostawiali nasienniaki.

K l a p a t y n y , trepy, chodaki drewniane.

K l e p , *a*, lm. *y*, klepa, powróż konopny, z przywiązanymi kamieniami polnymi co pare łokci, w który wkręcają powrósła słomiane, zwisające po obu jego stronach.

Klepy idą przed skrzydłami niewodu lub sieci i służą do wystraszania ryb, pozwalając zająć większą przestrzeń łowiska siecią.

K l e p a , powróż ciągnący sieć.

K l e p ł á , á lm. *i* (klepniak), powróż z powkręcany

- warkoczami słomy, idący przed siecią dla zaganiań ryb. „Napui klepniák“. To samo co sklep.
- Klichťa, klechďa.
- Kliszcza (kleszcza), kliszczka (kleszczka). Niemieckie gwarowe formy kleische, kliesche, z polskiego.
- Kłamiec, a, lm. e, kłamca
Té kłamcu!
- Kłoda, pierwsza z otworem część więcierza (żaka).
- Kłómka, zdr. kłomka. Ryb.
- Kłych, złom, pień po odłamany m wierzchole.
- Kłyszek, utrętek, kawałek, złom drzewny, stręp. Jeden kłyszek leżał i wżiená-gó. S. war. ma formę mazurską, kłysek, w tem samem znaczeniu.
- Kocywie, á (z akcentem na pierwszej zgłosce), roślina, Myriophyllum spicatum L., wywłócznik kłosowy. S. war. ma kocewie w znaczeniu „mamuł, pérz, chwasty“.
- Káčzur (koczur), kaczor, duże płótno nad matnią.
- Koál, kowal. — I byde sie bojał koála.
- Kolec, drąg do wieszania sieci. — Sić wisi na kolecach.
- Koryto, czołno wydrążone z jednej kłody drzewnej. — Zaliwne koryto
- Kráta (kráta), podgrób 10 do 15 cm. × 10 do 15 cm. urobiony ze sznurka grubego na duże ryby.
- Kręcina, pojedyncza grubsza lub cieńsza nić do plecienia powrozów. — Kręcina mocno skłádaná a luźno skręconá.
- Krosno, drewniana oprawa z rączką do kacerka.
- Krucha, grusza. — Taká rozwiesitá krucha.
- Krwity, á e, krwisty.
- Krzowy, krzaczysty, krzakowaty.
- Krzun, chrzan.
- Kuropáciec, kuropaciec, samiec kuropatwy. Źart. — A mój ociec kuropáciec. Pśń.
- Kurzáj (kurzaj), handlarz kurami i drobiem.

L

- Lelejsać, helokać, wykrzykiwać pasterskie pieśni.
- Lipina, las, drzewostan lipowy.
- Lubownica, amatorka. — Moja żóna do tygu drobiu lubownica.
- Luzgarek, torebka lub kieszonka sieciana, służąca do przechowania pojedynczych ryb w wodzie, przytwierdzana do kolców lub soch i trzciny. (Nm. Los — garn).

Ł

- Ł a p i s i e k i r k a, pog. le-
śniczy.
Ł a c z n i k, połowy stróż od
łak.
Ł y g w a s, kłamca.

M

- M a j á k, *a*, lm. *i*, majak, so-
sna, nasiennik, średniej gru-
bości, ale wyniosła. — Ma-
jaki nie były takie chójki,
ale były średnie, takie ma-
jaki.
M a n i e j s z y, lm. — *si*,
mniejszy. — Som duzi, som
i maniejsi.
M a n o ś ć, małość.
M a t e n k a, zdr. matynka,
matka.
M e ł á k, mełak, mlon, drzątek
żarnowy.
M ę t l i ć, mącić. -- Takmy
się metli.
M i a ł, lm. *y*, mielizna.
M i e s z e k, lm. mieszoki, o-
dzienie workowate, odzie-
nie z wyprawionej skóry.
— I tylko się odziewali w
mieszoki.
M i k o r s k i, należący do Mi-
korzyna. -- Mikorskie ję-
zioro, (nie mikorzyńskie).
M i s t r a t o r, *a*, administrator.
M l o n, *u*, drób, drobnica,
małe rybki przy połowie,
sprzedawane na garncie al-
bo wrzucane nazad do wo-

- dy. To samo co mlanika.
Swar. ma mlankę tylko pod
wyrazem mrzewka. „Nała-
pało się tygu mlonu“.
M l o n i k, zdr. mlon.
M ł o t y s z e k, zdr. młot. S.
warsz. ma jako †.
M n i e j s z a w y, *a*, *e*, mniej-
szy, -- Rebki mniejszawe.
M o d r u c h a, spódnica mo-
drá, farbowana domowej
roboty, dziś już wyszła
z użycia.
M o l e n d a, płaczek, skam-
łacz. Por. nazwisko rodowe.
M o ł c z y ć, milczeć.
M o ł c z y n i e (mołczanie),
milczenie.
M o r s k á g a p a, mewa. La-
rus. Waga, Sylwan XVII.,
292 zna „pospólstwa“ na-
zwę „wrony morskie“.
M o r s z c z á k, morszczak,
morska gapa, mewa. Larus.
M o r z y n i e c, pastwisko ja-
łowe.
M r z o ś c i ć, trzeć (o rybach),
tarlić, odbywać tarło. —
Naspozimku raki się nabaży
mrzozczom. Por. mrzost,
białorus. nerest. Właśnie
w tych okolicach na tarło
mówią mrzost: „Reby
idom na mrzost“. Dotąd
wyraz ten znany był tylko
z Kaszubszczyzny.
M r z y s t w o, *a*, zarybek dro-
bny, drobnica. Ryb.
M r z y w k a, *ż*: 1) wogóle
zarybek po odpuszeniu pę-

cherzyka żółtkowego, pojawiający się w pewnym czasie po mrzósie gromadnie na wodach, 2) każda mała rybka, płotka, guczka, olszówka. Swar. ma+mrzewka.
m u s t y k, munsztuk.

N.

N a c i e ć k a ć s i e, nacieckać się.
n a c i e ć k a n i e, nacackanie, napieszczenie.
n a j a d r z y ć (najadrzeć), rozpiąć jądro, gdy idzie na wodę, gdy sieć się pachuje.
Ryb.
n a j a d r z y n i e (najadrzenie), zob. najadrzyć.
N á m y ś n i e, naumyślnie.
N á r a m n i c a, naramnica, część koszuli na barkach, na ramieniu; kawał płótna, łączący gors z plecami.
N a p a d z i n a, zaczepnik — Japóniec to nic wielgigó, to taki sobie napadzina.
N a p a r n a ń ć, pokazać się, nastąpić. — Nie dali narparnonć kobitąm.
N a p a r n i ę c i e, cz. narparnąć.
N i c p o t y, 2pp. nicpotygu, gałgan.
N i e s t e ć, niedbaluch, gałgan. — O, niestecie, niedbaluchu!

N i e w o r t n y (niewartny), nie mający wartości.
N o j d r z e, a, nozdrze.
N u r e m, nurkiem. — Nurem wydra chodzi.
N y d k a, i, lm. i, świnka, zdrob. Por. nawoływanie świń.

O.

O b a ł, drzewo okrągłe, kawał okrągłego drzewa grubego, kłoda.
O b e l g n o ń ć, obledz. — Zginiemy, bo nas nieprzyjaciele obelgli.
O b j a c h a ć, objachął, 1) objechać, 2) uwieść dziewczynę.
O b j a c h a n i e, objechanie, zob. objachać.
O b j a z d, wielki stęp 10—12 łokci wysokości do objeżdżania, obstawiania kęp lub burt. Ryb.
O b ł u d n o ń ć, obłudnąć, sfałszywieć, zdradzić. — Żeli my braciá obłudli?
O b m a n o ń ć (obmanać), omamić, oszukać. — Zydygó obmanęły.
O b r o ż y j á, obroża.
O d e l k n o ń ć, odkląć.
O d z i ć, wodzić.
O f l a g á ć s i e (oflagać się) powalać zababrać. — Oflagá sie przy kopaniu pyrek.

- Ofląganie sie, cz. ofla-
gać się:
Ogarle, serce u żaka albo
więcierza. Ryb.
Ogidla, *i*, łodyga wydłu-
żona u roślin wodnych, pły-
wających lub korzeń wo-
dnych roślin. — Oset wo-
dny stoi na ogidli.
Ograjdać, owalać. — Óz
ograjdany.
Ograjdanie, cz. ograjdać.
Ogrdób, *a*, lm. *y*, boczna
sieć, przednia albo tylna
czyli płótno przy sieciach
potrójnych, słępach i wąto-
nach, okrywająca jądro, o
okach dużych 3" + 3" lub
4" + 4".
Ogrdóbiány, *a*, *e*, mają-
cy ogrdoby. — Ogrdóbiány
wąton. —
Ogrzywka (ogrzewka), roz-
grzanie. — Na ogrzywce
ody.
Okładnica, pręt przy
łubie, przytrzymujący sito.
— Przsadzić okładnice.
Okóń burtny, okoń o łu-
sce jaśniejszej.
Okóń głębny, okoń o łu-
sce ciemniejszej. Ryb.
Okraczka, żelazne okucie
haczykowane na końcu su-
charka. Ryb.
Okrontka, nożyk sitarski.
Olczak, wolczak.
Olić, wolić. — Olął, wolał.
Ołocha, wołocha, długa
sukmana z samodziału. —
(Dawno wyszła z użycia).
Zdrob. ołoszka.
Ołoszka, zdr. ołocha, wo-
łocha.
Ołnować sie, burzyć, fa-
lować. — Oda sie ołnuje.
Ołnowanie, czyn. ołno-
wać.
Opno, wapno. — Opnem
bielim.
Oprótk a, powróż dolny lub
górnny u wątonów, do któ-
rego się śtolcuje sieć.
Oprówka, zob. oprótk a.
Ordynki, spód stoga ze
starej słomy lub gałęzi.
Orek, worek, mało używa-
ny wyraz więcej nierównie
w tem znaczeniu miech.
Orkárz (workarz), robiący
worki. Zaołała orkárza.
Ornońć sie, ornać, rzucić,
drapnąć.
Otrónić, odbronić. — Já
go tyż otrónie.
Otmiana, odmiana.
Ozebrać, rozebrać.
Ozgrzác, ozgrzać, rozgrzać.
Ozić, wozić.
Ozjechać, rozjechać.
Ozniesć, roznieść.
Ozowniá, wozownia.
- Ó.**
- Ódz, wódz, dowódca.
Ójt, wójt. — Z ójtem cijen-
gim pił, działki w boru
kopął.
Óta, wódka.

P.

- Pach, *a*, *lm. y*, pach, zgrub. pas. — Dostaniesz páchy.
- Pachowac (pachowac), rozpychać. — „Sić sie na odzie páchuje jak ogrdobem ciongom“.
- Palyszko, zob. palto.
- Paniczuchnek, zdrob — O paniczuchu!
- Parnik, 1) przedza zawierająca „20 pasmów po 40 nitki z motowidła łokciowego. 6 parników idzie na 18 łokci płótna czyli postaw (postaw)“. 2. półtorej sieci.
- Patoleńga (patolega), źdźbło, badył, zielsko.
- Peca, glina z wodą i sieczką zmieszana. — Dóm z pecy.
- Pełzgnonć, pełzgnąć, pełzać.
- Piásyszek, piaseczek, zdrob. — Wej gó, piosyszek taki.
- Pierwu, pierwej.
- Pikacz (piekacz), małeńka rybka, ciernik,
- Piu-piu, naśladowanie głosu picia. — Baba piu-piu z flaszki.
- Pkac, pchać.
- Pkiełka. zdr. pchła.
- Pkła, pchła, zob. pkiełka.
- Plech, zgr. plecy.
- Plotka, wstążka pleciona ze słomy na kapelus. „Plotka w zombki (z trzech słomek), w osiem (z ośmiu słomek). w sześćnaście“.
- Pluśniá, piłśnia. Ryb.
- Pluty — gó, luty, pog.
- Plużyć, ciec, kapać. — Krew mu pluży.
- Płat, składowa część płótna sieci. — Klepa składa się z pojedynczych płatów.
- Pławidko, kawałek okrągłej kory sosnowej lub wierzbowej, przeciągnięty na sznur wierzchni od sieci dla znaczenia ruchów podwodnych sieci.
- Pławówka, sieć z matnią i skrzydłami.
- Płotecznik, gęsty stęp.
- Płós, chorobliwe opuchnięcie wymion u krów, które kadzą płosem od pługa i stąd nazwa.
- Płos, *a*, *lm. y*, spodnia belecza u pługa, do której dalsze części pługa są przy-mocowane.
- Płót, *a*, *lm. a*, krążek z kory sosnowej lub topolowej, nawlekany nn górne podwory dla znaczenia ruchów sieci.
- Płótko, *p*. płóto.
- Płóto, zob. płót.
- Płótozac, „wysadzić płóta na wodę“, nawiązać płóta na powrozy. Ryb. — Powróż płótowny.
- Płótownie, czynność płótować. Ryb.

- P**obirać**, łowić,
P**obirny rok**, łowny rok.
Ryb.
P**obrać się**, wziąć się za co. — Pobrali się z tym samym.
P**odgarłek**, spodnia rama jarzmowa przy pługu lub wozie.
P**odgrób**, ogrdób. Ryb.
P**oduszuszk**a, zdr. poduszka.
P**odwora**, ż., y, powróż półcalowej grubości, idący po brzegach wątonów lub stępów. Zdrob. podwórka, Bywa podwora spodnia i podwora górna. Ryb.
P**odwyrzeczk**o, zdrob. podwórze.
P**ogón**, m. pogoń. — Puścił się za nim w pogón.
P**ojązd**, jazda łódką na piórach. Ryb.
P**okázka**, pokazka, pokazanie. — „Na pokázke“.
P**okryjamu**, pokryjomu.
P**ole**, koło, o, przyi. — Pole kościoła. — Pole dyszla. — Pole mnie. — Godalim pole wos.
P**olica**, warstwa ziemi, wykopanej przy regulówce; wogóle regulówka.
P**ólnie**, południe. — Do półnia.
P**ólny**, a, e, pełny. — Połná stodoła.
P**óóz**, powóz.
P**operkotać**, pomazać, powalać.
P**opielárz**, piecuch, kopciuszek.
P**opielstwo**, 1) popielarstwo, kopciuszkowanie, próżnowanie; 2) potasznictwo.
P**oprzyczniák**, poprzeczniak, powróż u wątonów. zastępujący gomóły. Ryb.
P**oroztargiwać**, poroztargać.
P**oroztargiwanie**, cz. cz.
P**orowa** (parowa), 1) nazwa toni na mikorskim jeziorze. 2) Wogóle głęboki dół, wyżłobiony wodami.
P**orty**, zgr. portki. Biálne porty mieli na sobie.
P**osięgnąć się**, przekroczyć, zasięgnąć, odważyć się. — Żebyś się nie posięgnył przegoniać (bydła).
P**oskrzybki**, zgrabki, śmiecie.
P**oták**, zob. potaka. Ryb.
P**otaka**, linka do ciągnięcia sieci (klepy). Ryb.
P**otoczek**, naczynie do wody o dwóch uchach, ceberek.
P**otorać** (poturać), potarzać, powalać.
P**otrybel**, m. rodzaj dłótka do pobijania obręczy. Bed. Z niem.
P**owycpać**, powyrzucać. — Kaśka się tyż ozgniwała,

- dzieci oknem powyćpała.
Pośń.
- P o z a w d z i w a ć, pozawdziewać, 1) ponadziewać, ponatykać, 2) pozadziewać, zapodzieć, zgubić.
- P o z b y ć, ponieść. Wiele my trudu pozbyli.
- P o z y w a ć, nazywać. Jak un sie pozywà?
- P o z y w a n i e, cz. pozywać.
- P o ż y w i o n e k, pożywienie.
- P ó, ku. — Pó Kleczewu, pó Kuninu.
- P ó k w à r c i e, półkwarcie.
- P ó l i k, *a*, *lm. i*, policzek. — Ruminiec ma po pólikach.
- P ó ł k a, spółka.
- P ó m i a n a, *lm. y, ż.*, dziwactwo, cud, przewrót. — Pómiana by sie robiła.
- P ó m n o n ć, pomnieć, pamiętać. Nie pómne — nie pamiętam.
- P ó m o c, pomoc.
- P ó n y, pono.
- P ó n y k, to samo.
- p ó r t y, portki.
- P ó s z w a, poszew.
- P ó w i e r t l i k, miara równa jednej ćwierci korca.
- P r a s k, pociąg, wab'. — Dziwczę má prask.
- P r e k, precz, dalej, przys.
- P r o s t, prosto. — Na prost.
- P r o s z c z á k, *lm. i*, proszczak, prosiak.
- P r ó s z e, *n.*, próchno. — Nasyp tygu prószá.
- P r ó ż a t k a, mała ręczna siatka o dwóch kijach. Por. Cygańskiego Myślistwo ptasze, wyd. warszawskie z r. 1841, str. 275. — „Młodych (gogołów) dostaniesz watonem abo stoprozą“. (Sto — proża — tka). Łużyckie preżeno, sieć w ogólności.
- P r ó m, prom.
- P r z e g ó n i c a (przegonica), duży przegon.
- P r z e j e m k a, zastępstwo, zamiana, zmiana. — Chodziła na przejemke. — Godziła me na przyjemke. (Przejąc.)
- P r z e m i ą n k a ć, przemakać. — Panowe buty przemiankajom.
- P r z e p ó m o c (przepómóc), zmóc, poradzić. — O bo my ta z tym przepómózesz. — O jak já nie przepómoge, to nicht nie przepómóże.
- P r z e r o k, *lm. i*, urok. — Odczyń my przerok.
- P r z e r ó b k a, chłop spanoszony.
- P r z e s t a w a, długa sieć stojąca, składająca się z dwóch, trzech węcierzów obrączkowych i jadra 4—5 metrów wysokiego i długiego, jak wyłowić się mająca woda; służy do przestawiania wód a robi się czyli nagania ryby z przeciwnej strony zwy-

czajnym niewodem, włokiem lub siatką. Spodnie podwory leżą na dnie, górne zaś na wodzie wypłótwane. Ryb.

Przetmiana, zmiana, przemianka, zdrob. — Na przemiankę, na zmianę.

Przetmijać się, mijać się, ścigać się.

Przetminić, przemienić.

Przód, przody.

Przybliżyć, ubliżyć. — I wszystkim sługom óna przybliżała.

Przypatrywisko, oględziny, przedstawienie.

Przyrada, polewa na garnkach. Zdn.

Przystępą, przystępa, przystań wodna.

Przywtórzyc, dać znak zgody.

Przywtórzanie, cz. przywtórzyc.

Pstrucha, płachta w kratki, kilimek, dawniej używana. — Położyli pstruchy i płachty.

Purcháda (purchada), Lycoperdon bovista L.

Puzia, kwiatostan u paraxacum lub mlecza, nasiona z puchem roślin złożonych, compositae.

pyra, lm. y, duży kartofel.

Pyrzaty (perzasty), posiadający dużo perzu. — Pyrzate pole.

R.

Rabiata, y, blp. 3pp. rabiacie, czeladź, robotnicy połdzeni, młodszy. Rus. rab. — Przyszło osim rabiaty.

Rabiatka, zdr: rabiata. — Rabiątka nie chce jechać do kopania pyrek, bo plusk.

Rabiatnik, a, lm. ki, robotnik dzienny, najety. — Rabiątники już póšli.

Radlina, redlina. — Takowej drobną pyrka w radlinach.

Renek, rynek.

Reza (ryza?), ż., y, mały pęczek cienkich gałązek choinowych, powczepiany w pewnych odstępach w powrozy sieciowe, aby się przyciągnięciu sieci nie zakopywały w muł, a osobliwie gomuły. Ryb.

Ręczniák (ręczniak), parobek do ręcznej roboty a nie do sprzężaju.

Rnác, rznác, rzucić. — Jakgu r-nie o zimie. — Rnyeł, ornyeł.

Rogal, skrajny płót u stępa lub wątona. Ryb.

Rogárz (rogarż), wyrabiacz trąbek, albo rogów do trąbienia.

Rogóz, ż., rogoża, sito-wia.

Rop, ryba (nm. Raap), pol. rap.

- Ropówna, nazwa toni na jeziorze ślesińskim od nazwy ryby rop.
- Rowyszek, zdrob rów.
- Rozbáczyć, zapomnieć.
- Rozkiecać sie, rozlecieć.
- Rostfijać, rozwijać.
- Równik, rówieśnik.
- Równyk, równo.
- Rudasz, lm. *e*, kijek, pręcik, utrzymujący trąbkę sit. Sit.
- Rumionny, rumiany.
- Rupotać, bębnić, rumotać.
- Rybaczyk, zdr. rybak. — Sześci rybaczyków sádzajom rybe do jednygó sádzá.
- Rzemyszek, rzemyczek, zdr. rzemień.
- RzENCH, rzęch, *a*, lm. *y*, łach, strzęp, szmata zdarta łachman. — A dy na nim same ino rzęchy.
- Rzymiśnik, rzemieślnik.
- Rydom, przyśpiew, okrzyk. Aj rydom — rydom, bo bo kumoszki przydom.
- R-żniwa, żniwa. — Rrótko r-żniw (przed samemi żniwami). Przede r-żniwy.
- S.**
- Sicianny, sieciowy.
- Siczonka (sieczonka), kośba, sianokosy. — Był u siczonki. — Siczonka, siczy nie i sic w znaczeniu kosić używa się tylko na Kujawach i dalej na zachód, gdzie brzmi polska mowa — gdy na Mazowszu używa się tylko kosić.
- Sieminie, siemię (Iniane).
- Sierszyń, szerszeń.
- Sikwa, lm. *y*, pewna mała rybka, służąca za przynętę na węgorze. — Trza brodzić za sikwamy, ale tera oda twarda (zimna). Ryb.
- Sirzkuła (wymawiają siszkuła), szerść bydlęca.
- Skołuda, zbieracz, ciułac, skąpiec. Por. skoładzać, uskołudzać.
- Skorno, skoro. — Skorno świt rebiate ołać.
- Skowronyszek, zdrob. skowronek.
- Skowróżyć, gderać, mruzczać, gadać. — Skowróżyli na niego.
- Skómo, rzekomo. — Jak złapi skómo do gębmy.
- Skórzáki, spodnie skórzané, baranie.
- Skręcina, p. kręcina.
- Skrzel, ż., pletwa.
- Skrzesz, skrzysz, pewien rodzaj zbitej twardzieli smolnej w drewnie iglastym. — Drzywie jak wisi (jest nachylone), to má skrzysz, taki jarki dżdzyń.
- Skrzesowatość, cecha czerwonej smolnej gardzieli u iglastych.
- Skrzesowaty, smolny,

- czzerwony twardziel u drzewa.
- Skrzysz, skrziesz.
- Słemp, słęp, sieć stojąca, prostokątna, od 0.5 do 3 m. wysoka i od 2 do 30 m. długa, składająca się z trzech płócien równoległych.
- Słemppek, zdr. słęp.
- Słempiany, stępowy. — Na stępiane reby w taki skwar.
- Stępić, robić stępami, łapać ryby stępami. Ryb.
- Stępik, zdr. stęp.
- Stępny *a, e*, przym., należący do stępa. — Stępnąć się.
- Słomiánka, beczułka z plecionej słomy z wikliną, to samo, co bodnia, bańka.
- Słonyszko, zdr. słońce.
- Słupiecki, przym., należący do miasta Słupcy (Słupca). Słupiecká kumora.
- Smycz, 1) 6 łokci długa nić lub 2) 6 łokci długie płótno.
- Sobiraj, toń na jez. ślesińskim.
- Socha, drąg wbity w ziemię, często rosochaty, na którym się sieć wiesz.
- Sompoliński, przym. od m. Sompolno.
- Spadzito, spadzisto. Przys.
- Spaśny, tłusty opasy.
- Spinać się, wspinać się. — Lew się spiná i zoba-
- czel przód (naprzód, odrazu), wilka.
- Splaza, płazowina. — Taká splaza zeszczoná (skoszona). Por. splaza.
- Splawek, popławek u wędki.
- Splaza, duża przestrzeń odkryta. — Tako splaza kartofli.
- Spách, *a*, lm. *y*, odpadki od wiania zboża, plewy, puste kłosa.
- Spáchac, zczyniac plewy ze zboża przy wianiu, spáchac.
- Spáchanie, czyn. spáchac.
- Spáchnońc (spachnąć), zczynić plewy czyli oddzielić plewy i puste kłosa przy wianiu od zboża.
- Spokojno, spokojnie.
- Spona, rzemień, na którym wisi bijak u cepów.
- Spornik (wspornik), kawałek łączący przynogi lub rozpierający je u pługa.
- Spostrudna, strudzona.
- Spódniczek, zdr. spódnica.
- Spódnik, m. *a*, lm. *i*, spódnica. — Trzymálem się spódnika. — Zdr. spódniczek.
- Spółek, szufelka do wylewania wody z łódki.
- Spóleczek, zdr. spółek.
- Sryczyń, pog. styczeń.

- Ssa trzyć, zbadać, podej-
rzeć, oglądać.
Starek, *a*, *lm. i*, starzec.
Starowina, starucha, sta-
ra kobieta.
Stáwka (wymawiają stáwka,
stowka), miejsce upatrzone
na wodzie dla zarzucenia
stępa. Ryb.
Stelmasiczka, *zdr. żo-*
na stelmacha.
Stolcować, przymocowy-
wać i urządzić sieć do
aprótek.
Stolcowanie, *cz. stolco-*
wać.
Stłumić, uspokoić, odpo-
cząć.
Stłumienie, wypoczynek,
schronienie. — To niepra-
wdopodobno, żeby nfe by-
ło gdzie stłumienia głowy.
Stołysek, *zdr. stół.*
Stożysko, *zgr. stóg.*
Stráchnąć (stráchnąć), ze-
straszyć się. — A konie jak
się stráchnom.
Strofować, śpiewać w takt
instrumentu muzycznego lub
tańca.
Stróżá, stróża, stróżowa-
nie. — Przyszed na stró-
żam. *Por. Brückner. Kaza-*
nia średniowieczne. I. 55.
Struchwić, struchleć. —
Struchwiała ze strachu.
Stryk, stryczek. — I kázál
ich na stryki prowadzić.
Sucharek, kij na końcu
z żelazną okraczką, służący
do rozprowadzania chochli
pod lodem. Ryb. Prawdo-
podobnie socharek t. j. kij
rozwidlony.
sumitować, tłumaczyć,
prosić.
Suwać, tańczyć. — Tak su-
wá, tak suwá.
Szak, wszak. — Pódziem
do miasta-szak? — Ociec
gu odumar, szak?
Szczęścić, szczęścić. —
Szczęść Boże!
Szczęście, szczęście.
Szczęśliwie, szczęśliwie.
Szczężul, *ż.*, *2pp. i*, łuska
szczężula. — Guczá szcze-
żul má drobnóm.
Szczężula, obacz szcze-
żul.
Szczápić, złapać, chwycić.
— Szczápił gu, szczápił
za palic.
Szczubeł, szczupak.
Szczuble, w *lm* szcu-
blęnta. *P. szczubeł.*
Szczuple, szczupło.
Szczyrk, piasek o podglebiu
z urodzajnej gliny.
Szeja, szyja. — Na szeji
mielim takie pációrki.
Szkołnica, *pog. zwolen-*
niczka szkoły, szkolnica.
Szmyrać, czmerać, gme-
rać, grzebać. — Szmyrze
się ino we łbie.
Szárzać (szarzać), walać,
tarzać się, kulać.
Szokel, koniec matni u

niewodo lub sieci. Z niem.
Das Schock, Schocken.

S z t o r c o w a ć, ogładzać
kant u łubu. Sit.

S z w a t o ł, *a*, im. *y*, płatek
śniegu, papieru. — Ino le-
com szwatoły.

S z w y n g r z y ć, szwęgrzeć,
szeptać, gwarzyć. — W no-
cy szwyngrzom ludzie, a w
dziń gáworzom.

Ś.

Ś c i o n g, przeciągnięcie je-
dnorazowe siecią pewnej
przestrzeni wód.

Ś l a k o w a ć, śledzić, tropić,
szlakować.

Ś l i p, ślepię. — Na jedyn
ślíp była ślepa.

Ś m i a ł o s z e k, śmiałek.

Ś p e k u l a t, spekulant. —
Ino udął spekulata.

Ś w i o n t k o, zdr. święto.

Ś w i a t k o (światko), świa-
tełko.

Ś w i g l i n a, świdwa, *Cornus*
sanquinea L.

Ś w i g ó n i ć (świegonić), u-
mazać tłuszczem.

Ś w y n i a t y (piec), świniaty
piec, podłużny. Zdń.

Ś w y n i á r e c z k a, zdrob.
świniarka, pasąca lub oprzą-
tająca świnie.

Ś w y n i á r z (świniarz), han-
dlarz świń. — Zalicął my
sie z Kalisza śwyniárz, co

niedziuleczka, to dó mnie
przyláz... Pśń.

T.

T a t u s i o, tatuś, piesscz.
ojciec.

T e r e ś n i á, czereśnia.

T ę g a, przys. tęskno.

T ę n g o, dużo, dobrze.

T ę n t e n, tęteń, tentent. —
A tu słyszy tęnten.

T ł o, *a*, im. *a*, podłoga ogni-
ska, podeszwa pieca, pod-
stawa pieca, na czem się
drzewo tli (dno budowli,
pomost, pokład).

T o b ó ł k a, nazwa toni na
jeźiorze ślesieńskim.

T ó Ń, toń, część większej
wody do obrobienia nie-
wodem.

T ó n i á, toń.

T ó r z, 2pp. torza, im. *e*,
tchórz.

T a n ż, *a*, im. *e*, tęcza. — Ten
tonż pije ode.

T a n ż a ć, sparzać gorącą
wodą.

T a n ż o w y, *a*, *e*, tęczowy.

T a n ż y ć, pograżać co w u-
krop, sparzyć gorącą wo-
dą: mięso, bieliznę.

T a n ż y n i e, czynność tążyc.

T r ę p, im. *y*, kij 4—5 sążni
długi, służący do wystra-
szania ryb z sitowiu w za-
stawione stępy. Ryb.

T r ę p e k, zdrob. trępel, kij

do wystraszenia ryb z sitowin do stępów. Ryb.
Trępić, *i, it*, wystraszać trępami ryby z sitowin do stępów. Ryb.
Trupizna, zapach trupów.
— Trupizna nie ogarnyła.
Tru - tru! okrzyk, naśladowanie głosu trąbki.
Trzetrzew, cietrzew. Wymawiają: tsetszef.
Trzmilowy, czmilowy, trzmielowy (z drzewa trzmieliny).
Trzmil, (czmil), trzmiel, trzmielina krzew.
Trzosełką, blp. trzósła.
— W trzosełkach gó boli.
Trzósła, międzokrocze, lędźwie. Zdr. trzosełka.
tytnik, powrozek do zawiązywania końca żaka.
Ryb.
Tyr - tyr, 1) naśladowanie odgłosu jadącego wozu; 2) mała drożyna leśna. — Zobaczy pan takie tyr-tyr w lesie i pojedzie.

U.

Ubidz, uciec. — Święty Chyży wám ubig.
ubirać, ryb. składać, porządkować (sieci). — Ubi-
rać sieć czyli szykować je na ode.
Ubiranie, szykowanie, porządkowanie sieci na wodę.
Ryb.

Udobność, przystojność, układność. — Zlicła mu całkom udobność.
Udobny, nadobny.
Ukusić, skusić. — Ady no idź, to cie zará co ukusi.
Ułężąła (ułężała), gruszka ułęgałka. Zdrob. ułężąłka.
Uńć, uciec, zniknąć. — Zaś te piniondze uszły w jęzioro. — Matka Boská u-
szła z kościoła.
Uskołudzać, uzbierać, dobyć. — Może troche ga-
łąnzek uskołudzám.
Uskróminie, uskromienie, uspokojenie.
Uskrómić, uskromić, uspo-
koić.
Uwada, zawada, przeszkoda. — Uwada je jako na odzie.
Uwidować, widować. — Bebáki pod odom uwidowali, że beła wieża.
Uwidzić, zobaczyć. — Oglądá sie i uwidziáł tygu.
Uwrócić, nawrócić.
Uznać, poznać. — Ociec gu zará uznáł i za sena przy-
jon.

W.

Waławać, falować, bałwa-
nić. — Oda sie wałuje.
Wasie, toń na jeziorze śle-
sińskim. Wasie małe, Wasie
duże. Por. Wacho, Wasio,
Zdr. imiona.

W d o w u s i a, zdr. wdowa.
W e ł n o w a ć s i e, burzyć, bał-
wanić, falować (o wodzie).
W ę m b ó r, kubeł. — Chej
tam chłopcy za borem, pi-
jom piwo wemborem. Pśń.
W ę n d r y c h, gruba lina do
niewodu.
W ę n c h n o ń ć, śmierdzieć,
czuć nieprzyjemnie. — Jaż
gospodyni sie zaczyna węc-
hnońć.
W ę d z k a, ż, potrawa z węc-
dzonej marchwi.
(Nie) w i a d u, nie wiadomo.
W i a t e r u s z e k, zdr. wiatr.
(Nie) w i e d a, nie wiadomo.
Przysł. — Nie wieda kiej.
W i e l c h n y, á, e, wielki. —
Wielchná studniá.
W i e s ł o, wiosło.
W i ę n z i n, więzień, więzie-
nie. — Ksiondz kázáł bo-
gácza do więźniá oddać.
W i r e ż, wiersza. Ryb.
W i r z c h o w a ć, wierzcho-
wać, górować, wypływać
pod wierzch wody. — Reby
wirzchujom. Ryb.
W i r z k o ł, wierzchoł.
W i s z, wiszar.
W i ś l a n n y, wiślany.
W ą n r, brzeg włosiany sita.
Sit
W ą n t o n, wąton, sieć.
W ą n t o n i k, zdr. wátón. Ryb.
W o n t o w y, a, e, należący
do wátónu. Oko wontono-
we. Ryb.

W ą n t o n i k, zdr. wátón
Ryb.
W p a d z i t y, wpadzisty.
W r ó t n i á, Im. wrótnie,
drzwi u stodoły, połowa
wierzeji. Wrótniá sie wywa-
liá.
W r ó t u c h n y, drob. wrota.
W s i o, wszystko. — Ze wsim.
W s z a, wesz.
W s z á k (wszak), trzmielina
brodawkowata, Eronymus
verrucosa Scop.
W t o n, rytm.
W u j a, wuj.
W ó ł d a r c z á k, pochodzący
od włodarza.
W ó ł d a r c z á n k a, pocho-
dząca od włodarza.
W ó ł d a r k a, 1) włodarstwo,
służba i zajęcie włodarza.
2) żona włodarza.
W ó ł d á r z, włodarz, karbo-
wy.
W y c a c n i a ł y, chudy, cho-
ry, wybladły.
W y c h o d n i á, pierwszy o-
twór (przerębel), w który
niewód zapuszczają. Ryb.
W y ć p i ć, wyrzucić. — Ka-
zał gu wyćpić z*kościóła
(obroz).
W y g r á w á ć, przenośnie
kłósić. — Żyto sie wygrá-
wá. — Porównać słowiń-
skie wegroc, coire.
W y g r á w a n i e, kwitnięcie
(tylko o zbożu). Wygráva-
nie żyta.

Wyjázquez, 1) przestrzeń za-
jęta skrzydłami sieci, 2)
miara sieci.

Wykopnisko, pole po ro-
ślinach okopowych.

Wyliwka, szufelka do wy-
lewania wody z łódki.

Wy memłać się, wyguzdrać
się.

Wym sknońć, wymknać.

Wypłótować, opatrzeć
płótami. — „Podwórka wy-
płótowana“.

Wyróż, a, Im. e, ob. wyró-
ża. — Sám wyróż tygó o-
kopa.

Wyróżá, 2 pp. y, Im. e,
wyróża, ob. wyróż, cypel
ziemi wrzynający się w wo-
dę, półwysep, właściwie
rozek ziemi. — Z ty tu
stróny wyróży.

Wysochny, b. wysoki.

Wyskwarnońć się, wy-
skoczyć. — A ón sie im
wyskwar.

Wysmuknońć, wywinąć.

Wysmiewity, wyśmiewca.
— Znowyk drugá była wy-
śmiewitá.

Y

Ychychy, okrzyk zadowo-
lenia, radości.

Ychy, wyraz, oznaczający
potwierdzenie: tak, dobrze,
doskonale lub śmiech.

Z

Zabłonknońć, zabłąkać
się.

Zabryzgować, zabrza-
snać. — Potym dzień miół
sie zabryzgować.

Zachochylić, przygarnąć.
— Nimo sie kaj zachochy-
lić.

Zaćwirdzić, zatwierdzić.

Zajadliwy, zjadliwy. — Za-
jadliwá żmija.

Zajechać, przejechać. —
Wjechoł na psa i zajechoł
psa, wróbel leci, już pies
zajechany.

Zakładnia, dziura w lo-
dzie, którą niewód wpu-
szczają pod lód.

Zamanąwszy, za nieja-
kim czasem, niespodzianie.

Zapólnić, zapełnić.

Zatcimiać, zasłaniać. —
Nie zatcimiej.

Zawiwa, zawieja. — skąciś
w taką zawiwe szed.

Zabryg, zabrzeg, występ
w wodę brzegów lądowych.

Znándek (znańdek), znaj-
dek dziecko.

Zágata, (zagata), ściana
z chróstu upleciona. 2)
Podszewka przy ścianie od
mrozu i wiatru z kołków,
chróstu i wyścielona mchem,
perzem lub wrzosem.

Zájdá, (zájda), tył czołna.

Záliwny, zalany, zatopio-
ny. Mieli pinundze w ta-

kimzoliwnem korycie(łódce).
Zánozka (zanozka), zdr.
od zánozá (zanoza), sno-
za, zanoza, zatyczka w ja-
rzmie.
Zbłędníć. ogłupieć. Ó-
ni zbłędniali.
Zbryszyć, złęgo coś zro-
bić, przeskrobać.
Zebuć, zezuć (obówie).
Zebuwać, zezuwać. Nie
chce my sie butów zebu-
wać. Zebowanie, cz. zebu-
wać.
Zgrzęzić, zbronować. Jak
sie dobrze brónom zgrzęzi,
ghoju nawiezie, to pole o-
brodzi.
Zieliniak, *a*, *lm. i*, *Elo-*
dea canadensis Richard et
Micheaux. Roślina wodna.
Ziéwa, *y*, jama skrzelowa
u ryb. — Bo óna ryba ni-
my ziwá, tymy ziwamy.
Zjadrzyć (zjadrzeć), skre-
cić, powikłać. — Reba się
zjadrzy i pódzie.
Zjádek, zjedzenie. — Nie
widziałeś tu co do zjádku.
Złászcza, zwłaszcza.
Zmiana, wspomnienie,
wzmianka. — A o córce
nie było zmiany.
Zmilgnońć, zniknąć. Zmilg-
my z domu.
Zolba, *y*, kupa (śniegu, zie-
mi i t. p.)
Zolowy, popielny. Zolo-
we koryto, od ługu lub
popiołu.

Zowszem, owszem.
Zradzić, zdradzić.
Zrodzić, urodzić. — Zro-
dzieł im sie sen.
Zwónyszek, zdr. zwoń
(dzwon).
Zwón, *a*, *lm. y*, dzwon.
Zwónienie, dzwonicie.

Ż

Żbieg, zbieg. — Já byde
za żbiega.
Żrybiarniá (żrebiarnia),
budynek dla żrebaków; 2)
stadnina żrebaków.
Żrybiák (żyrybiak), żrebię.

Ż

Żabiniec, część miasta
Ślesina.
Żgajka, rybka, jazgier.
Żógáwka, żagawka, po-
krzywa zwyczajna.
Żoruw, żóraw. — Letom
żórowie.
Żymek, powróz przy wą-
tonie spodni lub górny.
Ryb.
Żymka, powróz u sieci do
którego dla straszenia ryb
przywiązują „wiszki“ lub
„drzázgi“. Por. ros. szi-
matj. — Żymka idzie z o-
godobiamy, żymka przyr-
żła do łu.
Żywkiem, żywcem.